

RŪTA VALAITYTĖ

Sovijaus mitas ir lietuvių kultūrinė atmintis

Santrauka

Straipsnyje analizuojamas galimas Sovijaus mito ryšys su lietuvių kultūrine atmintimi. Terminas kultūrinė atmintis suprantamas pagal vokiečių egiptologo Jano Assmano koncepciją. Kultūrinė atmintis, pagal Assmaną, veikia grupės žmonių elgesį ir tapatybę per įvairias istorines patirtis ir artefaktus. Straipsnyje siekiama parodyti, kaip gali vykti tam tikros kultūrinės formos – mito integracija į bendrą kultūrinės atminties fondą. Ištyrus mokslinę literatūrą apie Sovijaus mitą, siūloma literatūros ir požiūrio į patį mitą raidos schema. Straipsnyje išskiriami 3 pagrindiniai etapai – mito prikėlimo, integracijos bei reinterpretacijos. A. J. Greimo bei V. Toporovo analizė laikytina mito atgaivinimo etapu, jų darbuose mitas prikeltas iš užmaršties, suteiktas pagrindas tolimesniems moksliniams tyrimams. A. J. Greimas į lietuvių mitologijos, o kartu ir Sovijaus mito studijas, žvelgė kaip į sritį, kurioje bandė praktiškai pritaikyti savo teorines idėjas, todėl mitas analizuotas semiotiškai, svarbesniu laikant vietinį kontekstą – plačiai naudotasi lietuvių folkloru bei kitais istoriniais šaltiniais kaip lyginamąja medžiaga. V. Toporovo darbuose šiek tiek daugiau dėmesio skiriama kalbiniais mito aspektams, ypač mitologinių veikėjų vardų rekonstrukcijai ir etimologijai. Integracijos į lietuvių kultūrinę atmintį tendencijos pastebimos Vėliaus, Beresnevičiaus bei archeologų

Vaitkevičių darbuose. N. Vėlius iškėlė pagrindines su mitu susijusias problemas, vėliau nagrinėtas Beresnevičiaus, bei išleido mitą „Baltų religijos ir mitologijos šaltiniuose“ taip įtvirtindamas jo svarbą. G. Beresnevičiaus darbuose mitas buvo konceptualizuotas kaip baltų religinės reformos išraiška. Toks mito traktavimas leido jį tvirtai susieti su istoriniu Lietuvos XIII a. kontekstu. Paskutiniojo dešimtmečio literatūroje pastebima reinterpretacijos tendencija, grįžtama prie pirminių šaltinių – chronografo nuorašų – analizės, į visą chronografą pradėta žvelgti kaip į literatūros kūrinį. Daugiau darbų publikuojama ne lietuvių mokslininkų, kvestionuojama lietuviška ar baltiška mito kilmė, žymiai daugiau dėmesio skiriama originaliam mito kontekstui – pačiam 1262 (1261) metų chronografui ar ankstyvajai slavų literatūrai. Ypač svarbi šia tema yra I. Lemeškino publikacija. Vieningos nuomonės mito kilmės klausimu kol kas nėra, tačiau tuo pat metu jis vis labiau integruojamas į tarptautinį kontekstą, pavyzdžiui, P. Walteris lygina Sovijaus mitą su germaniška bei keltiška medžiaga. Tokia nuomonių ir idėjų įvairovė iš vienos pusės atspindi problematiką, susijusią su ankstyvųjų istorinių šaltinių tyrinėjimu, iš kitos, parodo, kad Sovijaus mitas dar negali būti laikomas tvirta ir nekvestionuojama lietuvių kultūrinės atminties dalimi.

Esminiai žodžiai: kultūrinė atmintis, Lietuva, baltų mitologija, Joannesso Malalaso chonografija, Viduramžių slavų literatūra, Sovijaus mitas, kremacija.